

การพัฒนาสีธรรมชาติเพื่อสร้างสรรค์ศิลปะภาพพิมพ์

จตุพร เกิดพิบูลย์

Development Natural colors to creation printmaking

Jatuporn Kerdpiboon

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ศิลปะและการออกแบบ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Faculty of Architecture, Art and Design, Naresuan University

*Corresponding author. E-mail address: jatupornk@nu.ac.th

received: February 7,2022 revised: May 7,2022 accepted: June 24,2022

บทคัดย่อ

การสร้างสรรค์ศิลปะส่วนใหญ่มีความเกี่ยวข้องกับสารเคมีเสมอ โดยเฉพาะศิลปะภาพพิมพ์ที่ต้องใช้สารเคมีในการสร้างแม่พิมพ์และใช้สีเคมีในการพิมพ์ภาพผลงาน ส่งผลให้เกิดมลพิษต่อผู้สร้างสรรค์และสิ่งแวดล้อม การใช้สีธรรมชาติจึงเป็นวิธีที่น่าสนใจเพราะมีความปลอดภัยและเป็นมิตรกับทุกสิ่ง งานวิจัยการพัฒนาสีธรรมชาติเพื่อสร้างสรรค์ศิลปะภาพพิมพ์ จึงมีวัตถุประสงค์ 1.เพื่อศึกษาวัสดุธรรมชาติที่ให้สี 2.ทดลองและพัฒนาสีจากธรรมชาติเพื่อสร้างสรรค์ศิลปะภาพพิมพ์ 3.สร้างสรรค์ศิลปะภาพพิมพ์สีธรรมชาติ โดยเริ่มจากการทบทวนวรรณกรรม แล้วลงพื้นที่ภาคสนามทำการเก็บข้อมูลตัวอย่างวัสดุธรรมชาติที่ให้สี นำมาทดลองและพัฒนาสร้างสรรค์ศิลปะภาพพิมพ์ โดยใช้เทคนิคแม่พิมพ์แกะไม้ที่สอดคล้องกับธรรมชาติมากที่สุด ผสมกับเทคนิคการเขียนภาพจิตรกรรมโบราณ พบว่าสีธรรมชาติเมื่อนำมาผสมกับกาวกระถิน ซึ่งเป็นยางไม้ที่นิยมใช้เป็นตัวจับสีในงานจิตรกรรมโบราณ สามารถสร้างสรรค์ผลงานภาพพิมพ์สีธรรมชาติได้คุณภาพดี โดยสามารถเพิ่มและจับเนื้อสีธรรมชาติที่มีค่าน้ำหนักสีนุ่มนวล อ่อนโยน และให้ความรู้สึกผ่อนคลาย สบายตา สิ่งที่สำคัญพบว่า สามารถแสดงลักษณะเฉพาะของงาน และแสดงอัตลักษณ์ของผู้สร้างสรรค์ได้ดี ในทางศิลปะจะเป็นความรู้สึกเชิงคุณภาพ ผู้ชมผลงานจะรู้สึกได้ด้วยตนเอง

คำสำคัญ: สีธรรมชาติ สร้างสรรค์ ศิลปะภาพพิมพ์

ABSTRACT

The creation of art has always associated with chemicals especially printmaking that require chemicals to create printing matrix and used chemical colors in printing image resulting in pollution to creators and environment. The use of natural colors therefore an interesting way which safe and friendly with everything. The research development natural colors to creation printmaking have purpose 1. To study natural materials that give colors 2. Experiment and develop natural colors to create printmaking 3. Create natural colors printmaking. By begin from literature review then go to field to collect data samples of natural colors materials that give colors to experiment, and development create printmaking by using woodcut technique that most in accordance with nature mixed with ancient painting technique found that natural colors when mixed with acacia glue which is a resin commonly used as a paint catcher in ancient painting can be able create a good quality natural colors printmaking by add and catch natural colors volume that have a soft volume, gentle and give relax feeling, comfortable to view. The important thing can express character of work and identity of creator well. In art it is qualitative feeling. The audience will feel it by themselves.

Keyword: natural colors, creation, printmaking

บทนำ

สภาพแวดล้อมของสังคมมนุษย์ในปัจจุบันนี้มีลักษณะต่างๆ ที่เป็นพิษต่อมนุษย์หลายสิ่ง ทั้งทางตรงและทางอ้อม การดำเนินชีวิตประจำวันต้องอยู่ในความเสี่ยงกับสารพิษหรือสารเคมีที่ปนเปื้อนอยู่ในวัตถุและอาหารที่เราอุปโภคและบริโภค ในทุกวัน นวัตกรรมร่วมสมัยจึงมุ่งเน้นสิ่งที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยที่มนุษย์สามารถอยู่ร่วมกับวิถีธรรมชาติพร้อมกับใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีได้อย่างกลมกลืน รวมทั้งมีความตื่นตัว ระวังภัยในการลดหรือเลิกใช้สารเคมีที่ก่อให้เกิดมลภาวะต่อมนุษย์ และสิ่งแวดล้อมในทุกด้าน เช่น การลดใช้พลาสติก ลดใช้กล่องโฟมบรรจุอาหาร เป็นต้น และสนับสนุนให้ใช้ถุงผ้า และการใช้ผลิตภัณฑ์ภาชนะที่มีส่วนประกอบจากธรรมชาติซึ่งย่อยสลายได้ง่ายในการบรรจุอาหาร

สำหรับทางด้านการสร้างสรรค์งานศิลปะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งศิลปะภาพพิมพ์ ต้องใช้กระบวนการสร้างสรรค์ที่เกี่ยวข้องกับสารเคมีเป็นส่วนมาก ส่งผลให้เกิดมลพิษต่อตัวผู้สร้างสรรค์เองและสิ่งแวดล้อมด้วยเช่นกัน ในอดีตวิธีการพิมพ์จะใช้ครั้ง เลือดสัตว์ ยางไม้ เขม่าควันไฟ เสมือนเป็นหมึกพิมพ์ ซึ่งเป็นวัสดุธรรมชาติทั้งสิ้น ในปัจจุบันมีการใช้หมึกพิมพ์สำหรับการสร้างสรรค์งานศิลปะภาพพิมพ์ ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้หมึกเชื่อน้ำมัน และเรียกได้ว่าเป็นสารเคมีอย่างหนึ่ง ตัวทำละลายหรือตัวลดความหนืด และตัวชะล้างของหมึกพิมพ์ มักใช้ทินเนอร์ น้ำมันสน และน้ำมันก๊าด เป็นต้น กระบวนการสร้างจึงต้องมีความเกี่ยวข้องกับสารเคมีอยู่ไม่น้อย และย่อมสะสมสารพิษที่มาจากเคมีไว้ในร่างกายอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ ทั้งจากการสัมผัสและการสูดดมกลิ่นที่รุนแรง ดังนั้นเนื่องจากผู้วิจัยได้ทำงานสร้างสรรค์ศิลปะภาพพิมพ์และอีกด้านหนึ่งก็ทำงานสร้างสรรค์ศิลปะสิ่งทอด้วยเช่นกัน ผู้วิจัยจึงมีแนวความคิดว่าวัสดุธรรมชาติที่ให้อะไร ในการย้อมผ้าสีธรรมชาติแบบท้องถิ่นหรือพื้นบ้าน อันเป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน น่าจะสามารถนำมาพัฒนาให้เป็นสีธรรมชาติสำหรับสร้างสรรค์ศิลปะภาพพิมพ์ได้ อีกทั้งในงานจิตรกรรมไทยสมัยโบราณ มีการใช้สีธรรมชาติในการเขียนรูปเช่นเดียวกัน ดังนั้นจึงมีแนวคิดทดลองและพัฒนาสีธรรมชาติเพื่อการสร้างสรรค์ศิลปะภาพพิมพ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เป็นการบูรณาการร่วมกันซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่องานทัศนศิลป์ มนุษย์และสิ่งแวดล้อมรอบตัว อีกทั้งจะเป็นแรงบันดาลใจ และเป็นตัวอย่างให้กับประชาชนทั่วไปให้เปิดใจกับการมีแนวคิดในการใช้ชีวิตที่ให้ความสำคัญกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติรอบตัวอย่างรู้คุณค่ามากขึ้นด้วย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาวัสดุธรรมชาติที่ให้อะไร
2. ทดลองและพัฒนาสีจากธรรมชาติเพื่อสร้างสรรค์ศิลปะภาพพิมพ์
3. สร้างสรรค์ศิลปะภาพพิมพ์ด้วยสีจากธรรมชาติ

ขอบเขตของงานวิจัย

ศึกษาและทดลองสีจากวัสดุธรรมชาติที่หาง่ายใกล้ตัว เพื่อสร้างสรรค์ศิลปะภาพพิมพ์แกะไม้ (Woodcut)

วิธีดำเนินงานวิจัย การพัฒนาสีธรรมชาติเพื่อสร้างสรรค์ศิลปะภาพพิมพ์ ใช้ระเบียบวิธีวิจัย คือวิจัยและพัฒนา (Research and Development) มีวิธีดำเนินงานวิจัย ดังนี้

1. ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลภาคเอกสารที่เกี่ยวข้อง
2. ลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม
3. ทดลองวัสดุสีธรรมชาติ
4. กำหนดกรอบแนวคิดและรูปแบบแนวทางการพัฒนาสีธรรมชาติเพื่อสร้างสรรค์ศิลปะภาพพิมพ์
5. ทดลองและพัฒนาสร้างสรรค์ศิลปะภาพพิมพ์สีธรรมชาติ
6. สร้างสรรค์ศิลปะภาพพิมพ์ด้วยสีธรรมชาติ
7. สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล โดยวิธีการพรรณนาอธิบาย

ภาพ 1 แสดงกรอบวิธีดำเนินงานวิจัย

การทบทวนวรรณกรรม

ในการวิจัยการพัฒนาสีจากธรรมชาติเพื่อสร้างสรรค์ศิลปะภาพพิมพ์ ครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง คือ การย้อมสีธรรมชาติ สีในจิตรกรรมไทย ความสำคัญของสี การสร้างสรรค์ศิลปะ และศิลปะภาพพิมพ์ ดังต่อไปนี้

การย้อมสีธรรมชาติ

มนุษย์ในยุคดึกดำบรรพ์รู้จักเลือกใช้สีจากดินมาระบายบนภาพที่เขาได้สร้างขึ้น ดินในธรรมชาติมีอยู่มากมายหลายสี เช่น สีเหลือง สีน้ำตาล สีแดง สีเขียวคล้ำ สีเทา นอกจากสีที่ได้จากดินแล้ว มนุษย์ในยุคดึกดำบรรพ์ยังใช้สีที่ได้จากผลไม้ ต้นไม้ เขม่าไฟผสมกับน้ำในการระบายสี ต่อมาเมื่อเขารู้จักทำเนื้อสัตว์ให้สุกด้วยการปิ้งหรือย่าง เขาได้พบว่าไขมันที่หยดจากเนื้อสัตว์ลงสู่ดิน เมื่อนำไปผสมกับสีดินจะระบายได้ง่ายกว่าสีที่ผสมด้วยน้ำ หรือสีจากพืช ผัก หรือผลไม้ และเมื่อเวลาผ่านไป มนุษย์รู้จักนำไข่สัตว์ ไช่ ยางไม้ ขี้ผึ้ง กาว เป็นต้น มาผสมกับสีต่างๆ ผ่านกาลเวลาจนเป็นประวัติศาสตร์ศิลปะการใช้สีที่ต้องศึกษาจนกระทั่งทุกวันนี้ (สมภพ, 2556, น. 6)

ในอดีตการย้อมสีนิยมย้อมด้วยสีที่ได้จากธรรมชาติ โดยมากเป็นสีที่สกัดมาจากส่วนต่างๆ ของพืชที่ได้ในท้องถิ่น ทั้งที่สกัดมาจากส่วนเปลือกของลำต้น แก่น ราก ใบ ลูกหรือผล รวมทั้งสีที่สกัดจากสัตว์ ได้แก่ ครั่ง เป็นต้น (วศิน, 2560, น.32-33) ครั่ง (Lac) ครั่งเป็นผลิตผลจากแมลงชนิดหนึ่ง เรียกว่า แมลงครั่ง เป็นแมลงขนาดเล็กที่ไ้ไข่งวงเจาะลงไปบนกิ่งไม้เพื่อคูดน้ำเลี้ยงไม่สามารถเคลื่อนที่ได้ จึงสร้างรังห่อหุ้มป้องกันตัว รังนี้ประกอบด้วยสารสีม่วงแดง ขี้ผึ้งสีเหลืองแก่และยางสีส้ม มนุษย์รู้จักนำรังของครั่งมาใช้ประโยชน์ตั้งแต่โบราณกว่า 4,000 ปีมาแล้ว (กระทรวงวัฒนธรรม, 2558, น. 33)

ภาพ 2 วัสดุธรรมชาติที่ให้สีจากสัตว์ (ครั่ง)

ที่มา: <https://www.lazada.co.th/products/100-i1456554744.html>

ภาพ 3 วัสดุธรรมชาติที่ให้สีจากแร่ธาตุ (ดินโคลนแดง)

ที่มา: จตุพร เกิดพิบูลย์

กรรมวิธีการย้อมเส้นฝ้ายหรือไหม และการย้อมผ้าให้เป็นสีต่างๆ ด้วยวัตถุดิบธรรมชาติตามกรรมวิธีที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ ส่วนมากใช้สีที่ได้จากเปลือก ราก ใบ ดอก แก่น หรือผลของต้นไม้ โดยผสมกับวัตถุดิบอื่นๆ เช่น ด่าง เกลือ ขึ้นตอนการย้อมมักอาศัยความร้อนจากพลังงานแสงอาทิตย์ช่วยให้สีแห้งและสีเกาะ สีที่ได้จากต้นไม้มีมากมายหลายสี เช่น

สีแดง จากรากยอป่า มะไฟ เปลือกหุ้มเมล็ดคำแสด แก่นฝาง เปลือกสมอ ใบสัก เปลือกสะเดา เปลือกรากยอบ้าน

ดอกมะลิวัลย์ แก่นมะกล่ำต้น แก่นประดู่

สีเหลือง จากหัวขมิ้นชัน ขมิ้นอ้อย แก่นไม้พุด ดอกกรรณิการ์ รากฝาง ใบมะขาม ผลมะตูมดิบ ใบหรือเปลือกมะขามป้อม เปลือกมะพูด แก่นแข ใบเสนียด แก่นแค แก่นฝรั่ง แก่นต้นป๊อ หัวไพล ใบขี้เหล็ก แก่นขนุน เป็นต้น

สีน้ำตาล ได้จากเปลือกโกกาว เปลือกสีเสียด เปลือกพะยอม เปลือกผลทับทิม เปลือกสนทะเล เปลือกต้นนนทรี

เปลือกแสมดำ เปลือกฝาดแดง เปลือกและผลตะโก แก่นคูณ แก่นทองหลาง เป็นต้น

สีน้ำเงิน ได้จากดอกอัญชัน ลูกหว้า ดอกกระเจียวแดง ต้นและใบคราม แก่นลำตวน

สีคราม ได้จากใบ ต้น รากของคราม

สีเขียว ได้จากใบหูกวาง เปลือกเพกา เปลือกต้นมะขวิด เปลือกสมอ เปลือกกระหูด เปลือกสมอพิเภก ใบตะขบ เป็นต้น

สีเขียวแกมเทา ได้จากรากขนุน เปลือกเพกา สมอป่า เป็นต้น

สีดำ ได้จากผลสมอพิเภก ผลมะเกลืออ่อน เปลือกต้นรูกฟ้า ผลมะยมป่า เปลือกมะขามเทศ เป็นต้น

นอกจากการย้อมสีด้วยราก ดอก ใบ แก่น ของพืชและต้นไม้ดังกล่าวแล้ว ยังนำครั่งหรือขี้ครั่งมาย้อมให้เป็นสีแดงด้วย (วิบูลย์, 2550, น. 230)

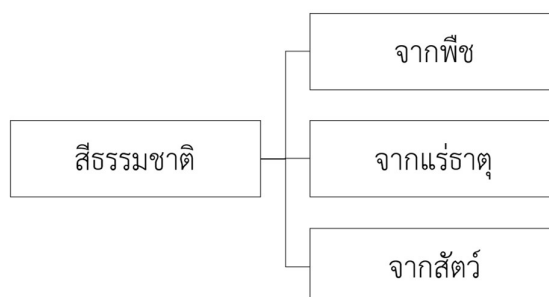

ภาพ 4, 5, 6 วัสดุธรรมชาติที่ให้สีจากพืช (ดอกอัญชัน), (ดอกกรรณิการ์), (ดอกดาวเรือง)

ที่มา: จตุพร เกิดพิบูลย์

ดังนั้นพบว่าสีจากธรรมชาติส่วนใหญ่ได้มาจากพืช และสามารถแบ่งสีธรรมชาติได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. สีที่ได้จากพืช เป็นสีที่ได้จากส่วนต่างๆ ของพืช เช่น ราก แก่น เปลือก ดอก ผล และใบ
2. สีที่ได้จากแร่ธาตุ ได้แก่ ดินแดงหรือดินลูกรัง ดินโคลน เป็นต้น
3. สีที่ได้จากสัตว์ ได้แก่ ครั่ง

ภาพ 7 แสดงการสังเคราะห์แหล่งวัสดุธรรมชาติที่ให้สี

ข้อดีของสีธรรมชาติ

1. ไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพของผู้ผลิตและผู้บริโภค
2. น้ำทิ้งจากกระบวนการผลิตไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม
3. วัตถุดิบหาง่ายในท้องถิ่นไม่ต้องเสียเงินซื้อและไม่ต้องใช้สีเคมีที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ
4. การย้อมสีธรรมชาติสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ประสบการณ์ที่ได้รับจะช่วยเพิ่มพูนความรู้ขึ้นเอง เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นและสามารถถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังได้
5. สีธรรมชาติมีความหลากหลายตามชนิด อายุ และส่วนของพืชที่ใช้ รวมทั้งชนิดของสารกระตุ้นและขั้นตอนการย้อม
6. การย้อมสีธรรมชาติทำให้เห็นคุณค่าและรู้จักใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ
7. ความสัมพันธ์ระหว่างคนย้อมสีกับต้นไม้ จะก่อให้เกิดความรัก ความหวงแหน และเรียนรู้ที่จะอนุรักษ์เพื่อการผลิตที่ยั่งยืน (จิตติมา, 2550, น.9)

สีในจิตรกรรมไทย

วิธีการเขียนภาพในงานจิตรกรรมไทย คือสีจากธรรมชาติที่นำมาใช้เขียนภาพ ส่วนใหญ่จะเตรียมไว้ในลักษณะของสีฝุ่นที่จะต้องนำมาผสมน้ำหรือตัวช่วยในการเขียนภาพ เพื่อให้ได้เนื้อสีเพิ่มขึ้นและสามารถยึดเกาะพื้นรองรับได้ดียิ่งขึ้น รวมทั้งมีความคงทนในการเก็บรักษา เชลลอคความชัดเจนของสีได้ด้วย

วิธีเขียนระบายภาพจิตรกรรมต่างๆ ด้วยสีฝุ่นนั้นกล่าวได้ว่าวิธีการนี้ใช้เขียนรูปภาพจิตรกรรมแบบประจำชาติไทยสืบเนื่องกันมานานนับแต่ปรากฏจากการค้นพบหลักฐานเขียนภาพสีบนแผ่นอิฐสมัยทวารวดี ที่เมืองอุทองและภาพเขียนสมัยหลังต่อเนื่องกันลงมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ รูปภาพที่เขียนด้วยสีฝุ่นเหล่านั้นช่างเขียนแต่ก่อนเรียกว่า “ภาพเขียนน้ำขาว” ทั้งนี้เนื่องมาแต่การใช้สีน้ำขาวเป็นเครื่องช่วยยึดเนื้อสีให้จับติดเข้ากับพื้นที่เขียนหรือระบายเป็นรูปภาพนั้นๆ “น้ำขาว” ซึ่งใช้ผสมสีให้เป็นเครื่องยึดจับกับพื้นต่างๆ ชนิด ตามภาษาช่างมักจะเรียกรวมๆ กัน ไม่จำกัดว่าจะเป็นขาวหรืออย่างเหนียวอย่างใดอย่างหนึ่งว่า “น้ำยา” ดังนั้นคำเก่าๆ จึงเรียกว่า “น้ำยากระร่ง” หรือ “กะยารง” ซึ่งหมายถึงเครื่องสีใช้ระบายเขียนรูปภาพ (สมภพ, 2556, น. 114) ตัวช่วยยึดเนื้อสีที่รู้จักและนิยมใช้กันมานานในงานจิตรกรรมไทย คือ กาวกระถิน (Gum Arabic) สีไทยที่ใช้ในงานจิตรกรรมมักเตรียมในรูปของสีฝุ่น การเขียนระบายสีจึงต้องผสมแล้วมี “ตัวจับ” หรือตัวประสาน สิ่งที่ว่านี้คือ กาวและยางไม้ อย่างใดอย่างหนึ่ง ช่างเขียนรูปภาพแบบประเพณีแต่สมัยโบราณ นิยมใช้ยางไม้ที่เก็บจากต้นมะขวิด นำมาละลายในน้ำร้อนให้เป็นน้ำยางเหลว ผสมสีฝุ่นระบายรูป เขียนลวดลาย ต่อมาเปลี่ยนไปนิยมใช้กาวกระถินแทน (ยางกระถิน เป็นพรรณไม้ที่นำเข้ามาจากอินเดีย) (กระทรวงวัฒนธรรม, 2558, น. 32)

ภาพ 8 กาวกระถินแบบก้อน และแบบละลายน้ำ

ที่มา: จตุพร เกิดพิบูลย์

ความสำคัญของสี

สีทำหน้าที่เช่นเดียวกับน้ำหมึกทุกประการ แต่เพิ่มหน้าที่พิเศษที่สำคัญที่สุดขึ้นอีกประการหนึ่ง คือ ให้อารมณ์ความรู้สึกด้วยตัวเองโดยตรง (ชลูด, 2553, น.75) สีเป็นองค์ประกอบสำคัญของการมองเห็น ซึ่งช่วยให้เราแยกแยะความแตกต่างของวัตถุและสิ่งของ สีช่วยสื่อความหมายไม่ว่าจะเป็นเชิงจิตวิทยาหรือเชิงสัญลักษณ์ ดังนั้นการรับรู้และความรู้สึกในงานจิตรกรรม สีจึงเป็นสิ่งแรกที่เป็นตัวเร้าความรู้สึกทางการมองเห็นมากที่สุด ซึ่งศิลปินพยายามใช้สีเป็นสื่อในการแสดงออกที่แตกต่างกันออกไป

ตามเจตนารมณ์ เช่น การใช้สีแสดงอารมณ์ความรู้สึก การใช้สีเพื่อเป็นสัญลักษณ์ การใช้สีเพื่อสี (สมภาพ, 2556, น. 110)

สำหรับสีไทยเป็นต้นทุนวัฒนธรรมที่แสดงถึงอัตลักษณ์เฉพาะ ภูมิปัญญาอันทรงคุณค่านี้มีทั้งเรื่องที่มาของ ชื่อสี การปรุงสีจากวัตถุดิบต่างๆ และการจับคู่สี เพื่อให้งานทรงพลัง แสดงความหมาย ซึ่งประการหลังนี้เป็นแบบอย่างหรือสไตล์เฉพาะตัว รวมถึงเทคนิคในการนำไปใช้ (กระทรวงวัฒนธรรม, 2558, น. 23) ดังนั้นสีมีคุณลักษณะพิเศษสำคัญที่สุด คือสีสามารถแสดงอารมณ์และความรู้สึก รวมถึงแสดงลักษณะเฉพาะตัวของผู้สร้างสรรค์หรือผลงานนั้นได้

การสร้างสรรค์ศิลปะ

การสร้างสรรค์ศิลปะ หมายถึง การสรรหาหรือคิดค้นรูปทรง หรือหน่วย (Unity) ที่มีสาระต่อจุดมุ่งหมายของการสร้างสรรค์ และจัดระเบียบหน่วยนั้นหรือหน่วยเหล่านั้นให้เกิดเป็นรูปทรงใหม่ เป็นรูปทรงที่มีเอกลักษณ์ หรือลักษณะเฉพาะตัวของศิลปิน (Individuality) เป็นต้นแบบ (Originality) และมีเอกภาพ การสร้างสรรค์ตรงข้ามกับการเลียนแบบ (Imitation) ไม่ว่าจะเป็นการลอกเลียนแบบจากธรรมชาติหรือจากสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น (ชลูด, 2553, น.412)

ความจริงในงานศิลปะ คือการแสดงออกของปฏิกิริยาที่ศิลปินมีต่อธรรมชาติ หรือของความรู้สึกนึกคิดของศิลปินเอง ซึ่งเป็นอย่างเดียวกับเนื้อหาของศิลปะ อารมณ์ คือความสะเทือนใจที่ศิลปินแสดงออกในงานศิลปะความรู้สึก คือปฏิกิริยาจากการรับรู้ หรือการรับสัมผัสจากสิ่งเร้าภายนอกหรือภายใน แบ่งออกเป็น ความรู้สึกสัมผัส ความรู้สึกทางปัญญา ความรู้สึกทางสังคม ความรู้สึกทางสุนทรียภาพ ถ้าความรู้สึกรุนแรงถึงขั้นสะเทือนใจก็จะกลายเป็นอารมณ์ (ชลูด, 2553, น.436) การสร้างสรรค์ศิลปะจึงหมายถึง การแสดงออกทางรูปทรงและเนื้อหา อันมีที่มาจากความคิด ความรู้สึกและอารมณ์ ของศิลปินผู้สร้างสรรค์ให้เกิดผลงานศิลปะที่มีลักษณะเฉพาะตน

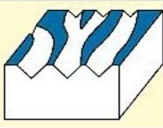
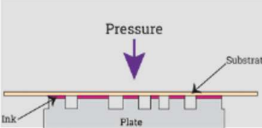
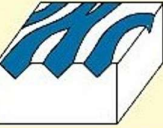
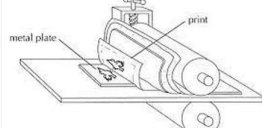
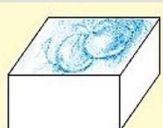
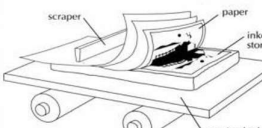
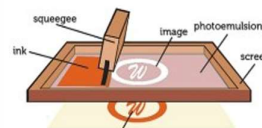
ศิลปะภาพพิมพ์

ภาพพิมพ์ เป็นผลงานของศิลปินที่เลือกใช้กรรมวิธีในทางการทำภาพพิมพ์ (Printmaking) แสดงความรู้สึกนึกคิดส่วนตัวออกมาแทนที่การแสดงออกด้วยการใช้ปากระบายสี หรือสีกะสลัก จึงมักนิยมเรียกภาพพิมพ์ประเภทนี้ว่า ศิลปะภาพพิมพ์ หรือ ภาพพิมพ์ทางจิตรศิลป์ (Fine print) การทำภาพพิมพ์สมัยเริ่มแรกนั้น คงจะได้รับอิทธิพลอย่างเต็มที่จากความต้องการที่จะได้ภาพพิมพ์ออกมาเป็นหลายๆ ชิ้น อย่างมีต้องสงสัย อย่างไรก็ตาม ศิลปินหลายคนได้ค้นพบอย่างรวดเร็วว่า เมื่อถ่ายทอดภาพวาดเส้นลงไปเป็นงานพิมพ์เทคนิคแกะไม้ หรืองานพิมพ์เทคนิคแกะลายเบ้า (Engraving) แล้ว ก็จะทำให้มีลักษณะส่วนรวมดูแปลกใหม่ผิดไปจากงานวาดเส้นปกติ ภาพพิมพ์แต่ละเทคนิคมีแบบอย่างเป็นของตนเองโดยเฉพาะ แตกต่างไปจากเทคนิคอื่นๆ โดยเฉพาะเป็นไปในกรอบบังคับของเครื่องมือ วัสดุ และวิธีการพิมพ์ ลักษณะที่ผิดเพี้ยนไปจากงานวาดเส้น ในงานภาพพิมพ์จึงมีเสน่ห์ดึงดูดใจแก่ศิลปินสร้างสรรค์มากขึ้นเรื่อยๆ เรื่องสำคัญอย่างหนึ่งก็คือ จะต้องเข้าใจว่า ศิลปินมิได้เลือกหาวิธีการพิมพ์ด้วยการกำหนดเอาเองตามอำเภอใจ แต่เขาจะเลือกเอาวิธีการพิมพ์ที่จะสามารถแสดงความรู้สึกนึกคิดส่วนตัวเขาเองออกมาได้ดีที่สุดต่างหาก (อัศนี, 2543, น.1-2) ดังนั้น ภาพพิมพ์ทุกภาพที่พิมพ์ออกมาจากแม่พิมพ์ชิ้นเดียวกัน จึงจัดได้ว่าเป็นผลงานศิลปะภาพพิมพ์ต้นฉบับได้ทุกชิ้น เพราะศิลปินได้แสดงแนวคิด อารมณ์ความรู้สึก และลักษณะเฉพาะตนเอาไว้ในแม่พิมพ์ที่เขาสร้างสรรค์ตั้งแต่แรกเริ่มแล้ว

กลวิธีเทคนิคศิลปะภาพพิมพ์ แบ่งตามวิธีการพิมพ์ได้ 4 ประเภท คือ

1. การพิมพ์จากส่วนนูนของแม่พิมพ์ (Relief Process) ได้แก่ ภาพพิมพ์แกะไม้ (Woodcut) ภาพพิมพ์แกะเสื่อน้ำมัน (linocut)
2. การพิมพ์จากส่วนร่องของแม่พิมพ์ (Intaglio Process) ได้แก่ ภาพพิมพ์โลหะ เทคนิคกัดกรด (Etching) เทคนิคจารเข้ม (Dry point) เทคนิคกัดกรดพื้นแข็ง (Hard-ground) เทคนิคกัดกรดพื้นนิ่ม (Soft-ground) เทคนิคแควะทินต์ (Aquatint)
3. การพิมพ์จากส่วนพื้นราบของแม่พิมพ์ (Planographic Process) ได้แก่ ภาพพิมพ์หิน (Lithography)
4. การพิมพ์จากส่วนช่องฉลุ (Stencil Process) ได้แก่ การพิมพ์ตะแกรงไหม (Silk screen)

ตาราง 1 แสดงการสังเคราะห์กลวิธีเทคนิคศิลปะภาพพิมพ์

กรรมวิธีการพิมพ์	ลักษณะแม่พิมพ์	ลักษณะการพิมพ์	ลักษณะภาพพิมพ์
การพิมพ์จากส่วนนูนของแม่พิมพ์			
การพิมพ์จากส่วนร่องของแม่พิมพ์			
การพิมพ์จากส่วนพื้นราบของแม่พิมพ์			
การพิมพ์จากส่วนช่องฉลุของแม่พิมพ์			

ที่มา: ภาพลักษณะแม่พิมพ์ จากบนลงล่าง 1-4 <https://www.pinterest.com/pin/361132463852146811/>

ที่มา: ภาพลักษณะการพิมพ์ จากบนลงล่าง

1. <https://www.labelsandlabeling.com/label-academy/article/print-processes-letterpress-printing>
2. http://kenney-mencher.com/pic_old/1300_1700/reformation_northern_painting.html
3. <https://ryepress.com/printmaking/>
4. <https://www.llrtjrlyrlyg.ga/products.aspx?cname=traditional%2bsilk%2bscreen%2bprinting&cid=28>

ที่มา: ภาพลักษณะภาพพิมพ์ จากบนลงล่าง

1. <https://monwic.com/th/art/my-village-village-scene/>
2. https://en.wikipedia.org/wiki/The_Disasters_of_War
3. <https://www.ebay.com/itm/382898138080>
4. <https://feltmagnet.com/painting/The-Prophetic-Paintings-of-Roy-Lichtenstein>

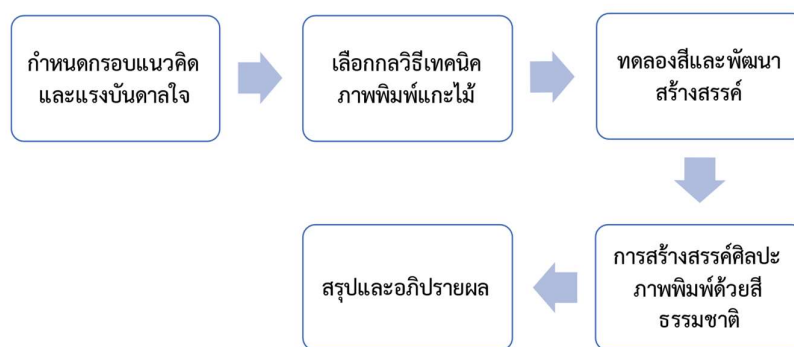
จากตาราง 1 พบว่ากลวิธีเทคนิคศิลปะภาพพิมพ์ แบ่งได้ 4 ประเภท โดยมีลักษณะแม่พิมพ์และลักษณะวิธีการพิมพ์ที่แตกต่างกัน ทำให้ได้ผลงานภาพพิมพ์ที่แตกต่างกันด้วยเช่นกัน

การพิมพ์เทคนิคแกะไม้ (Woodcut) เป็นกรรมวิธีการพิมพ์อย่างง่าย ๆ ธรรมดาๆ เพราะไม่จำเป็นต้องใช้แรงกดมากนัก การพิมพ์มีอยู่ด้วยข้อไม้ก็สามารถสร้างภาพพิมพ์ที่ดีได้เช่นกัน หมึกพิมพ์ที่ใช้จะต้องมีความข้นและเหนียวพอเหมาะ เพื่อที่ว่าหมึกพิมพ์จะสามารถเกาะอยู่บนผิวแม่พิมพ์ได้ โดยไม่ไหลเยิ้มลงสู่ร่องหรือแอ่งที่แกะไว้ (อัศนีย์, 2543, น.15) ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกใช้กลวิธีพิมพ์ผิวนูน เทคนิคแม่พิมพ์แกะไม้ (Woodcut) เพราะเป็นเทคนิคที่ไม่ยุ่งยาก ซับซ้อน มีความเรียบง่ายทั้งด้านแม่พิมพ์ที่เป็นไม้ และวิธีการสร้างแม่พิมพ์โดยใช้เครื่องมือแกะไม้ โดยเป็นเทคนิคเก่าแก่ที่มีมานานและมีความเป็นมิตรกับธรรมชาติมากที่สุด เพราะไม่มีการใช้สารเคมีใดๆ ในการสร้างแม่พิมพ์ มีเพียงไม้และเครื่องมือแกะไม้ขนาดต่างๆ เพื่อสร้างภาพที่ต้องการ อีกทั้งแม่พิมพ์จากไม้ก็มีความเป็นธรรมชาติมากที่สุด แผ่นไม้เป็นวัสดุธรรมชาติจึงเหมาะสมและสัมพันธ์กับ

ภาพพิมพ์สีธรรมชาติได้ดี ซึ่งสิ่งสำคัญในการทำงานภาพพิมพ์มี 2 อย่างคือ แม่พิมพ์กับสี ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกเฉพาะแต่สิ่งที่เป็นวัสดุธรรมชาติ คือแม่พิมพ์และไม้กับสีธรรมชาติ

กระบวนการสร้างสรรค์ผลงาน การพัฒนาสีธรรมชาติเพื่อสร้างสรรค์ศิลปะภาพพิมพ์

1. เริ่มต้นจากการทดลองสีจากวัสดุธรรมชาติ และกำหนดกรอบแนวทางการสร้างสรรค์ โดยนำเนื้อหาจากการเก็บข้อมูลทั้งภาคเอกสารและภาคสนาม มาวิเคราะห์เพื่อทำการทดลองและพัฒนาสีธรรมชาติ
2. การสังเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ข้อ 1 และข้อ 2 นำมาสร้างสรรค์การพัฒนาสีธรรมชาติ เพื่อสร้างสรรค์ศิลปะภาพพิมพ์ กำหนดกลวิธีด้วยเทคนิคภาพพิมพ์แกะไม้ (Woodcut)
3. กำหนดกรอบแนวความคิด (Concept) เพื่อสร้างสรรค์ศิลปะภาพพิมพ์ด้วยสีธรรมชาติ
4. สรุปผลและอภิปรายผล

ภาพ 9 แสดงกรอบแนวทางการสร้างสรรค์

แนวความคิดและแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงาน

เนื่องจากสังคมปัจจุบันนี้มนุษย์ต้องมีส่วนเกี่ยวข้องกับมลพิษและสารพิษที่อยู่รอบตัวอยู่เสมอ ทั้งที่เราตัวและไม่รู้ตัว ย่อมส่งผลให้ร่างกายและจิตใจไม่ปกติ ส่วนตัวผู้วิจัยเองก็เช่นกันที่ได้รับผลกระทบนั้น เมื่อร่างกายและจิตใจอ่อนล้าจากสังคมและหน้าที่การงาน ได้ไปเดินเล่นผ่อนคลายตามสถานที่ที่เป็นธรรมชาติ เช่น สวนสาธารณะ บึงน้ำ พุงนา ชมดอกไม้ ใบหญ้าที่อยู่ริมทาง ชมดวงอาทิตย์ขึ้นยามเช้า และตกดินยามเย็น หรือชมดวงจันทร์ที่ส่องแสงสว่างนวล สวยงาม ธรรมชาติเหล่านี้มีส่วนช่วยให้จิตใจสดชื่นและสงบเย็นใจ จึงเป็นแรงบันดาลใจให้สร้างสรรค์ผลงานศิลปะภาพพิมพ์สีธรรมชาติชุดนี้ เพราะสืบเนื่องจากการชื่นชมความงดงามของธรรมชาติ และสนใจศึกษาสีธรรมชาติ จึงนำมาใช้เป็นแนวความคิดในการแสดงออก ทั้งทางด้านเนื้อหาและรูปทรงที่ปรากฏในผลงาน

การสร้างสรรค์ผลงาน

การทำสีธรรมชาติ เริ่มจากนำวัสดุธรรมชาติที่หาได้ใกล้ตัว ได้แก่ ใบไม้ ดอกไม้ นำมาล้างน้ำให้สะอาด แล้วฉีกเป็นชิ้นเล็กๆ มาสกัดสีด้วยการผสมน้ำร้อนลงไปให้ท่วม (Brewing) แล้วทำการบดคั้นให้ได้น้ำสี (หากทิ้งไว้ 1 คืน สีจะมีความเข้มข้นขึ้น) แล้วกรองเอากากออก ภาพ 10 จากซ้ายไปขวา แถวบน คือการกระถินละลายน้ำร้อนและอัญชัน สีจากดอกขบา อัญชัน แถวล่าง คือกาแฟ ใบสัก ใบฟ้าทะลายโจร โดยสีจากดอกไม้ ใบไม้ สามารถเก็บไว้ในตู้เย็นได้ไม่เกิน 2 สัปดาห์ เพราะจะเน่าเสียและขึ้นราได้ แต่วิธีที่ดีที่สุดสำหรับการวิจัยสร้างสรรค์นี้ คือการทำสีแบบคั้นสด ส่วนวัสดุที่จะเอามาบดเป็นผงและเก็บไว้ได้นานคือ ยางไม้ แก่นไม้ เขม่าควันทิน ถ่าน ดินแดง และหอยระดาน สำหรับการสกัดสีแบบเย็น พืชบางชนิดที่ให้ปริมาณเม็ดสีมากและสามารถสกัดสีในน้ำอุณหภูมิห้องได้ด้วย ได้แก่ ขมิ้น

ภาพ 10 แสดงการสกัดสีจากวัสดุธรรมชาติ
ที่มา : จตุพร เกิดพิบูลย์

ภาพ 11 แสดงการทดลองพิมพ์สีธรรมชาติด้วยแม่พิมพ์ไม้ ระยะทดลอง
ที่มา : จตุพร เกิดพิบูลย์

ขั้นตอนที่ 1 การทดลองสี

การทดลองพิมพ์สีธรรมชาติผสมกาวกระถิน ด้วยแม่พิมพ์ไม้ ชุดสีธรรมชาติแฉวบน จากซ้ายไปขวาพิมพ์สีธรรมชาติ ขมิ้นชัน (เหลือง), หอระดาม (เหลือง), ดอกขบาช้อน (เขียว), ใบฟ้าทะลายโจร (เขียว), ถ่าน (เทา-ดำ) แฉวล่าง จากซ้ายไปขวา พิมพ์สีธรรมชาติ ผงโกโก้ (น้ำตาลเข้ม), ผงกาแฟ (น้ำตาลเข้ม), ดอกอัญชัน (ฟ้า), ใบสัก (น้ำตาลอ่อน), ดอกอัญชันผสมกับ น้ำมะนาว (ม่วง)

ภาพ 12 แสดงการสร้างสรรคภาพพิมพ์แกะไม้สีธรรมชาติ ระยะเวลาทดลอง
ที่มา : จตุพร เกิดพิบูลย์

ขั้นตอนที่ 2 ทดลองและพัฒนาสีจากธรรมชาติเพื่อสร้างสรรค์ศิลปะภาพพิมพ์

การสร้างสรรคศิลปะภาพพิมพ์สีธรรมชาติ จากแม่พิมพ์ที่ใช้กลวิธีเทคนิคแกะไม้ (Wood cut) ซึ่งมีความเป็นธรรมชาติมากที่สุดและเป็นเทคนิคที่เรียบง่าย วิธีการพิมพ์ไม่ซับซ้อน ไม่ต้องใช้แรงกดมากนัก การพิมพ์ด้วยมือโดยใช้barenหรือข้อนิ้วก็สามารถพิมพ์ผลงานได้ดีเช่นกัน เป็นการพิมพ์จากส่วนนูนของแม่พิมพ์ โดยทำการแกะไม้ส่วนที่ไม่ต้องการให้สีติดออกไป ส่วนพื้นผิวของแม่พิมพ์ที่ไม่ถูกแกะจะเรียกว่า ส่วนนูน สำหรับทาสีหรือกลิ้งสีลงไปแล้วทำการพิมพ์ การทดลองการพิมพ์ด้วยสีธรรมชาติในครั้งนี้ จะผสมสีธรรมชาติที่คั่นสดกับกาวกระถินละลายน้ำร้อน ปริมาณเล็กน้อย โดยการใช้การสังเกตว่า เนื้อสีธรรมชาติมีความข้นหนืดขึ้น แล้วจึงนำสีมาระบายด้วยฟู่กันให้ทั่วแม่พิมพ์ตามต้องการ แล้วพิมพ์ด้วยมือ โดยใช้baren (Baren) ฎให้ทั่วหลังกระดาษฟร่าเบียนโนที่ใช้พิมพ์ภาพ ซึ่งกระดาษต้องมีความชื้นหมาดจึงจะดูดซับสีได้ดี

การผสมสีธรรมชาติกับกาวกระถิน ผู้วิจัยไม่ได้คำนวณเป็นสูตรที่แน่นอนว่า จะต้องใช้ส่วนผสมแต่ละอย่างกี่กรัม แต่จะใช้การประมาณและการสังเกต ในงานวิจัยนี้การผสมสีธรรมชาติเป็นงานทดลอง จึงยังไม่มีสูตรสำเร็จ เนื่องจากขึ้นอยู่กับวัสดุธรรมชาติที่นำมาผสมมีสีแตกต่างกัน จึงใช้การสังเกตและประสบการณ์ในการคำนวณ และเนื่องจากมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างสรรค์ศิลปะภาพพิมพ์ ที่ต้องการนำเสนอความจริง ความงามของศิลปะและธรรมชาติเป็นหลัก เป็นการนำเสนอความคิดสร้างสรรค์ อารมณ์ ความรู้สึก ในแง่มุมทริยภาพของศิลปะภาพพิมพ์ ที่ต้องการสื่อไปยังผู้ชม

การสร้างสรรคศิลปะภาพพิมพ์สีธรรมชาติครั้งนี้ มุ่งเน้นการแสดงออกทางอารมณ์ หรือความรู้สึกนึกคิดของศิลปินเอง เป็นเนื้อหาของผลงานศิลปะผ่านรูปทรงกึ่งนามธรรมที่มีลักษณะการตัดทอน ความรู้สึก คือปฏิกิริยาจากการรับรู้ หรือการรับสัมผัสจากสิ่งเร้าภายนอกหรือภายใน ถ้าความรู้สึกรุนแรงถึงขั้นสะท้อนใจจะกลายเป็นอารมณ์ อารมณ์ คือความสะท้อนใจจากประสบการณ์ สิ่งแวดล้อมที่ศิลปินแสดงออกในผลงานศิลปะ

ผลการสร้างสรรค์

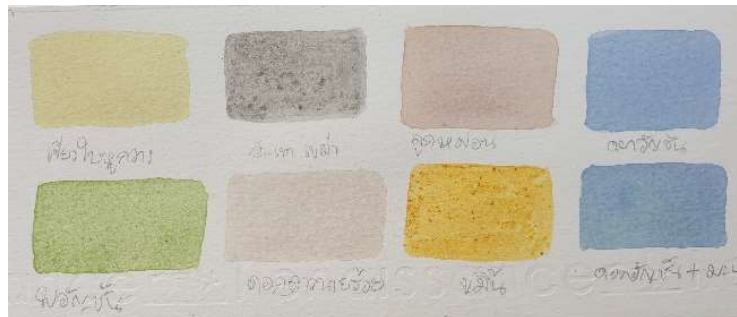
ภาพ 13 ผลงานสร้างสรรค์ภาพพิมพ์สีธรรมชาติ ชื่อผลงาน “หญิงสาวกับดอกไม้” ชั้นที่ 1 และ 2

ภาพพิมพ์สีธรรมชาติ ชื่อผลงาน “หญิงสาวกับดอกไม้” ชั้นที่ 1, 2, และ 3 เป็นระยะในขั้นทดลอง มีเนื้อหาและรูปทรงที่เรียบง่าย เป็นหญิงสาวและดอกไม้ซึ่งแทนตัวผู้วิจัยเอง ภาพ 13 (ซ้าย) สีจากใบสัก (น้ำตาลอ่อน) ขมิ้นชัน (เหลือง) และดอกขาซ้อน (เขียว) ภาพ 13 (ขวา) สีจากดอกอัญชัน (ฟ้า) ผงกาแฟ (น้ำตาล) และหอยเชลล์ (เหลือง) และภาพ 14 สีจากผงโกโก้ (น้ำตาล) และดอกอัญชัน (ฟ้า) คุณลักษณะของสีธรรมชาติจะมีความนุ่มนวล อ่อนโยน เย็น สบายตา มีความกลมกลืนเป็นธรรมชาติ สีฟ้าให้ความรู้สึกสงบ เยือกเย็น สบายใจ เชื่อมโยงกับสภาวะอารมณ์อ่อนโยน สีน้ำตาล ให้ความรู้สึกรឹង ร่มคัง ปลอดภัย สีเหลืองให้ความรู้สึกเบิกบาน มีชีวิตชีวา สีเขียวเทาในส่วนใบไม้ให้ความรู้สึกเป็นธรรมชาติ สมดุล และร่มเย็น ให้สภาวะอารมณ์ปลอดภัย สงบเงียบ

ภาพ 14 ผลงานสร้างสรรค์ภาพพิมพ์สีธรรมชาติ ชื่อผลงาน “หญิงสาวกับดอกไม้” ชั้นที่ 3

จากการสร้างสรรค์พบว่า สีธรรมชาติจากดอกขาซ้อน และใบฟ้าทะลายโจร มีเนื้อสี หรือรงควัตถุ (Pigment) ปริมาณน้อย เมื่อพิมพ์สีติดได้ไม่ค่อยชัดเจน จึงต้องมีการระบายสีซ้ำๆ ก่อนพิมพ์ เปรียบเทียบกับ ขมิ้นชัน หอยเชลล์ ดอกอัญชัน ผงโกโก้ ผงกาแฟ และใบสัก มีปริมาณเนื้อสีที่มากกว่าและจัดกว่า จึงพิมพ์สีติดได้ดี ทั้งนี้สีธรรมชาติส่วนใหญ่มีค่าความเป็นสีที่มีค่าน้ำหนัก (Value of color) ที่อ่อนและนุ่มนวล ดังนั้นความเป็นสีธรรมชาติให้ความรู้สึก เบา นุ่มนวล อ่อนหวาน ให้อารมณ์สงบ เย็น สบายตา ผ่อนคลายจากความเครียด ในทางศิลปะเป็นความรู้สึกเชิงคุณภาพ (Qualitative Sensation) ที่ผู้ชมงานรับรู้ได้ด้วยตนเองจากประสบการณ์

ภาพ 15 แสดงการทดลองพิมพ์สีธรรมชาติด้วยแม่พิมพ์ไม้ ระยะเวลาการสร้างสรรค์
ที่มา : จตุพร เกิดพิบูลย์

ชุดสีธรรมชาติระยะเวลาการสร้างสรรค์ แถวบน จากซ้ายไปขวาพิมพ์สีธรรมชาติจาก ใบหูกวาง (เหลืองอมเขียว), เขม่าคว้นไฟ (เทา-ดำ), ลูกหม่อน (น้ำตาลอมแดง), ดอกอัญชัน (ฟ้า) แถวล่าง จากซ้ายไปขวา ใบอัญชัน (เขียว), ดอกดาวนายนาร้อย (ชมพูอ่อน), ขมิ้น (เหลือง), ดอกอัญชันผสมน้ำมะนาว (ฟ้าอมม่วง)

ขั้นตอนที่ 3 สร้างสรรค์ศิลปะภาพพิมพ์ด้วยสีจากธรรมชาติ

ภาพ 16 ผลงานสร้างสรรค์ภาพพิมพ์สีธรรมชาติ ชื่อผลงาน “ชมจันทร์” ชิ้นที่ 1 และ 2

ผลงานชมจันทร์ การจัดองค์ประกอบใช้ดุลยภาพแบบสมมาตร (Symmetry) แบบสองข้างไม่เท่ากัน ด้วยขนาดและน้ำหนักที่ขัดแย้งกัน ภาพชมจันทร์ 1 ใช้การรวมกลุ่มของโทนสีน้ำตาลอ่อน-เข้ม เพื่อสร้างจุดเด่น ในภาพคือ บริเวณผมและโต๊ะสีน้ำตาลจากผงโกโก้ และชุดกระโปรงสีน้ำตาลอมแดงจากลูกหม่อน ที่วางด้านหลังใช้สีฟ้าจากดอกอัญชันที่มีค่าน้ำหนักอ่อนกว่า เพื่อสร้างบรรยากาศท้องฟ้าปลอดโปร่ง ภาพชมจันทร์ 2 ใช้การรวมกลุ่มของโทนสีน้ำเงิน-ดำ บริเวณผมใช้สีดำจากผงเขม่าคว้นไฟ ชุดกระโปรงใช้สีฟ้าจากดอกอัญชันผสมกับสีดำเขม่าคว้นไฟ โต๊ะใช้สีชมพูอ่อนจากดอกดาวนายนาร้อย ที่วางด้านหลังใช้สีน้ำตาลอมแดงจากลูกหม่อน เพื่อสร้างบรรยากาศยามค่ำคืน และทั้งสองภาพนี้ใช้การผลักระยะรูปทรงดวงจันทร์ให้ไกลออกไปด้วยสีชมพูอ่อนจากดอกดาวนายนาร้อย พุ่มไม้ระยะหน้าใช้สีเหลืองอมเขียวจากใบหูกวาง ซึ่งมีค่าน้ำหนักอ่อนกว่าน้ำหนักรูปทรงหญิงสาว เพื่อผลักระยะให้ไม่เท่ากัน

ภาพ 17 ผลงานสร้างสรรค์ภาพพิมพ์สีธรรมชาติ ชื่อผลงาน “ชมดอกไม้” ชิ้นที่ 1 และ 2

ภาพพิมพ์สีธรรมชาติ ชื่อผลงาน “ชมดอกไม้” ชิ้นที่ 1 และ 2 เทคนิคแกะไม้ (Woodcut) ใช้กิจกรรมที่ทำเป็นประจำ หลังเลิกงาน คือการเล่นชมดอกไม้ตามธรรมชาติ มาเป็นเนื้อหา แสดงออกโดยใช้รูปทรงที่เรียบง่ายตามลักษณะเฉพาะตัว จัดองค์ประกอบแบบดุลยภาพแบบสมมาตร (Symmetry) บนเส้นแกนตั้ง (Vertical Axis) จุดเด่นคือรูปทรงหญิงสาวอยู่กลางภาพ รายล้อมด้วยดอกไม้สีสันต่าง ๆ ภาพชมดอกไม้ 1 บริเวณเส้นผมใช้สีจากดอกอัญชัน (ฟ้า) ชุดกระโปรงใช้สีจากลูกหม่อน (น้ำตาลอมแดง) ภาพชมดอกไม้ 2 บริเวณเส้นผมใช้สีจากลูกหม่อน ชุดกระโปรงใช้สีจากดอกดาวเรือง (ชมพูอ่อน) ทั้งสองภาพ รูปทรงใบไม้ใช้สีจากใบอัญชัน (เขียว) ดอกไม้ใช้สีจากขมิ้น (เหลือง) และดอกไม้ใช้สีจากลูกหม่อน (น้ำตาลอมแดง) สีธรรมชาติทุกสีให้อารมณ์ความรู้สึกผ่อนคลายสบายตา สงบ เย็นใจ เมื่อนำมาใช้ควบคู่กับการสร้างสรรค์ที่ใช้รูปไม่ซับซ้อน เรียบง่าย ทำให้มีคุณลักษณะพิเศษปรากฏในผลงาน คือสามารถแสดงบุคลิกภาพ (Personality) และเอกลักษณ์ (Individuality) ของผู้สร้างสรรค์ได้ดี

สรุปผล

จากวัตถุประสงค์ข้อ 1 เพื่อศึกษาวัสดุธรรมชาติที่ให้มีสี พบว่าสามารถแบ่งวัสดุธรรมชาติที่ให้มีสีได้ 3 ประเภท คือจากพืช สัตว์ และแร่ธาตุ โดยวัสดุธรรมชาติที่นิยมใช้กันมากและหาได้ง่ายที่สุดคือ สีที่ได้จากพืช ซึ่งส่วนต่างๆ ของพืชจะให้สีแตกต่างกันได้ รวมทั้งสีจากพืชอาจมีสีเปลี่ยนไปจากเดิมเมื่อนำมาผสมกับวัสดุธรรมชาติบางประเภท เช่น สีฟ้าของดอกอัญชันเมื่อผสมกับน้ำมะนาวจะเปลี่ยนเป็นสีม่วง หรือสีฟ้าของดอกอัญชันเมื่อผสมกับสีดำเขม่าควันไฟก็จะเปลี่ยนเป็นสีฟ้าหม่น ดอกขบาซ้อน ตัวดอกมีสีแดงสดแต่เมื่อนำมาใช้งานด้วยการผสมกับตัวจับสี คือการกระถินแล้ว สีแดงได้เปลี่ยนเป็นสีเขียวเข้ม เป็นต้น และพบว่าวัสดุธรรมชาติบางชนิดมีสีจัดจ้าน สดใสเมื่ออยู่บนต้น แต่เมื่อนำมาบดคั้นน้ำสีแล้วกลับมีปริมาณเนื้อสี หรือรงควัตถุ (Pigment) น้อยมาก เช่น ดอกดาวเรือง

จากวัตถุประสงค์ข้อ 2 ทดลองและพัฒนาสีจากธรรมชาติเพื่อสร้างสรรค์ศิลปะภาพพิมพ์ จากการศึกษาวัสดุที่ใช้ในการปรุงสีธรรมชาติสำหรับเขียนจิตรกรรมไทยโบราณ ได้ใช้การกระถินเป็นตัวจับสี เพื่อให้ผงสีติดแน่นยิ่งขึ้น ผู้วิจัยได้ทดลองนำมาสกัดกับสีธรรมชาติที่ได้จากการบดคั้นน้ำสีออกมา ในปริมาณสัดส่วนที่ใช้การสังเกตว่า เนื้อสีมีความหนืดข้นขึ้น พบว่าสีธรรมชาติผสมกาวกระถิน ใช้ได้ดีกับเทคนิคภาพพิมพ์แกะไม้ (Woodcut) ทำให้ขั้นตอนการพิมพ์สีธรรมชาติติดแน่นมากขึ้น และได้สีชัดเจน แต่หากเปรียบเทียบภาพพิมพ์สีธรรมชาติ กับจิตรกรรมสีธรรมชาติแล้ว ในส่วนของภาพพิมพ์จะมีความจัดของสีน้อยกว่า ทั้งนี้เป็นเพราะกลวิธีเทคนิคที่สีธรรมชาติต้องผ่านแม่พิมพ์และขั้นตอนการพิมพ์เสียก่อน จึงจะได้ผลงานภาพพิมพ์

จากวัตถุประสงค์ข้อ 3 สร้างสรรค์ศิลปะภาพพิมพ์ด้วยสีธรรมชาติ ได้ทำการสร้างสรรค์ภาพพิมพ์โดยแบ่งเป็นระยะทดลองกับระยะสร้างสรรค์ ด้วยคุณลักษณะของเนื้อสีธรรมชาติ ภาพพิมพ์จึงมีโทนสีที่นุ่มนวล อ่อนโยน สบายตา ให้อารมณ์ผ่อนคลาย และความรู้สึกเป็นมิตรกับทุกคน ทั้งนี้เป็นการรับรู้ทางตา แล้วส่งผลต่ออารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์ ความรู้สึกเหล่านี้ในทาง

ศิลปะเป็นความรู้สึกเชิงคุณภาพ (Qualitative Sensation) ไม่ใช่เชิงปริมาณที่วัดค่าได้ว่ามีจำนวนมากน้อยได้เท่าไร ซึ่งความรู้สึกทางศิลปะมาจากประสบการณ์ มาจากอารมณ์ มาจากความเข้าใจ มาจากการรับรู้ นอกจากการรับรู้ที่แตกต่างกันแล้ว ยังมีความรู้สึกตอบสนองไม่ตรงกันด้วย แต่โดยทั่วไปแล้วส่วนใหญ่จะมีลักษณะร่วมที่ตรงกันทางด้านความรู้สึก ซึ่งเกิดจากประสบการณ์รับรู้โดยตรง จากการสร้างสรรค์ศิลปะภาพพิมพ์ด้วยสีธรรมชาติ พบว่ามีคุณลักษณะพิเศษในงาน คือสามารถแสดงบุคลิกภาพ (Personality) และเอกลักษณ์ (Individuality) ของผู้สร้างสรรค์ได้ดี

อภิปรายผล

การวิจัยสร้างสรรค์ การพัฒนาสีจากธรรมชาติเพื่อสร้างสรรค์ศิลปะภาพพิมพ์ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยคือ วิจัยและพัฒนา (Research and Development) กระบวนการสร้างสรรค์ประกอบไปด้วยการศึกษาวัสดุธรรมชาติที่ให้มีสี ซึ่งเป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน ทั้งในภาคเอกสารและลงพื้นที่ภาคสนาม ทำการเก็บข้อมูล ซึ่งสีธรรมชาติส่วนใหญ่ได้มาจากพืช นำมาสังเคราะห์แล้วทดลองสร้างสรรค์ศิลปะภาพพิมพ์ด้วยสีธรรมชาติ โดยใช้ขั้นตอนสีธรรมชาติผสมกับกาวกระถินเพื่อให้เป็นตัวจับสี ให้ติดแน่นขึ้น สรุปกรอบแนวคิดผสมผสานกับการสังเคราะห์เลือกกลวิธีเทคนิคภาพพิมพ์แกะไม้ เพราะมีความเป็นธรรมชาติและเรียบง่าย สัมพันธ์กับเนื้อหาเรื่องราว แสดงประสบการณ์ตรงของตัวผู้วิจัยที่มีแรงบันดาลใจจากธรรมชาติรอบตัว ผสานกับการใช้รูปทรงที่เรียบง่าย เพื่อแสดงออกถึงความงดงามของสีธรรมชาติ การใช้หลักการจัดองค์ประกอบศิลป์ ในการวิเคราะห์ผลงาน อารมณ์ ความรู้สึก จากงานสร้างสรรค์ด้วยสีธรรมชาติที่มีความนุ่มนวล อ่อนโยน เย็นสบายตา เป็นมิตรกับทุกสิ่งแวดล้อม สามารถแสดงบุคลิกและลักษณะเฉพาะตนของได้ดี ในยุคสมัยปัจจุบันที่คนส่วนใหญ่นิยมใช้สีเคมี หรือสีสังเคราะห์ มนุษย์ได้รับผลดีด้านความสะดวกสบาย ความคล่องตัวในการใช้งาน แต่ย่อมได้รับสารเคมีที่เป็นพิษสะสมไปด้วย ทั้งจากการสัมผัสหรือสูดดม มีผลต่อร่างกายและจิตใจทั้งสิ้น การวิจัยสร้างสรรค์ การพัฒนาสีจากธรรมชาติเพื่อสร้างสรรค์ศิลปะภาพพิมพ์ จึงเป็นเสมือนการสื่อสารบอกเล่าเรื่องราวแสดงความปลอดภัยของสีจากธรรมชาติ และสะท้อนความงดงามผ่านการสร้างสรรค์ศิลปะภาพพิมพ์ ด้วยการใช้เนื้อหาและรูปทรง การจัดทัศนธาตุ สร้างสรรค์ผลงานศิลปะภาพพิมพ์สีธรรมชาติ ที่ให้อารมณ์ความรู้สึกที่ผ่อนคลาย สบายใจ ความงามของธรรมชาตินี้ ผู้ชมจะรับรู้ได้ด้วยตนเอง เป็นความรู้สึกเชิงคุณภาพ (Qualitative Sensation) เป็นการรับรู้ทางตาแล้วส่งผลต่ออารมณ์ความรู้สึก

ข้อเสนอแนะ

สีธรรมชาติจากการวิจัยนี้เป็นสีเขื่อน้ำ คือผสมกับน้ำ ที่ทดลองใช้กับภาพพิมพ์หิน เทคนิคแกะไม้ และสามารถนำไปปรับใช้กับกลวิธีเทคนิคภาพพิมพ์ครั้งเดียว (Mono print) ได้ดี แต่ถ้าจะพิมพ์ด้วยกลวิธีภาพพิมพ์ผ่านช่องฉลุ (Silk-screen) ภาพพิมพ์ร่องลึก อาจต้องผสมกับสารช่วยติด หรือวัสดุธรรมชาติอื่นๆ ซึ่งต้องทำการวิจัยและทดลองต่อไป

เอกสารอ้างอิง

สมภาพ จงจิตต์โพธา. (2556). **ทฤษฎีสี**. กรุงเทพฯ. วาดศิลป์.

วิบูลย์ สีสวรรณ. (2550). **สารานุกรม ผ้า เครื่องถักทอ**. กรุงเทพฯ.ด้านสหวิชาการพิมพ์.

จิตติมา วิทยาวงศรุจิ. (2550). **การออกแบบลวดลายและการย้อมสีธรรมชาติ**. พิษณุโลก. มหาวิทยาลัยนเรศวร.

กระทรวงวัฒนธรรม. (2558). **สีไทยโทน เสน่ห์ไทยเพิ่มมูลค่าธุรกิจ**. กรุงเทพฯ. กระทรวงวัฒนธรรม.

ชลุด นิมเสมอ. (2553). **องค์ประกอบของศิลปะ**. กรุงเทพฯ. อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

อัคนีย์ ชูอรุณ. (2543). **ความรู้เกี่ยวกับศิลปะภาพพิมพ์**. กรุงเทพฯ. โอเดียนสโตร์.